de wereld inging, onder de Heidenen het geloof aan een opstanding uit de dooden en van een leven na dit leven, ten zeerste in de schaduw gesteld. Hoe kon 't dan anders, of tegenover de twijfelzucht die uit de Heidenwereld nog gedurig opsteeg, moest de Christelijke Kerk zich met bijzondere voorliefde aan dit doodenvisioen vastklemmen, daar hier toch, niet als in het voorbijgaan, en als ter loops, maar in zeer breede trekken van een opstanding uit de dooden sprake was. Wat hier van die opstanding gezegd werd, sprak zoo sterk, en in zoo levendige taal, dat de zielen die naar wederopstanding dorsten, er in genoten, en de predikers schier als vanzelf telkens weer op deze Godspraak van Ezechiel wezen, om het geloof in de wederopstanding post te doen vatten en stand te doen houden. Doch even natuurlijk is het dan ook, dat wie eenigszins dieper in de profetische litteratuur indrong, en regel voor regel, ja woord voor woord, naging wat hier stond, niet kon aflaten van de bedenking, dat hier toch eigenlijk slechts van de opstanding van één volk, en wel van 't volk van Israel, sprake was, en dat dit geschiedde in termen die terugwezen niet op 't sterven in het algemeen, maar zeer bepaaldelijk, op het sterven derzulken die door het zwaard of althans door aangedaan geweld den dood waren ingegaan. Met name in vs. 9 wordt voor »de dooden" een woord gebezigd, dat op gewone dooden zelfs niet past. Er staat zoo duidelijk in vs. 11 »deze beenderen zijn het gansche huis Israel«, wat aldus van de menschheid in het gemeen niet kan gezegd worden. Wie van het oppervlakkige kan aflaten, moet dan ook als vanzelf tot de erkentenis komen, dat de in vs. 11—14 gegeven toelichting het visioen zeer stellig bindt aan de wederopstanding van het geplaagde en gemartelde Israel uit de bange verdrukking, die aan Gods volk van de zijde der Heidenen overkomen was. Dit echter neemt niet weg, dat het hier gebruikte beeld; ja, dat de vorm waarvan de Geest zich in dit visioen bedient; en dat de teekening van het doodenveld, in verband met wat daarna komt, zeer stelliglijk de mogelijkheid niet alleen, maar ook de zekerheid aangeeft van de opstanding der dooden in het gemeen. Overmits naar Gods openbaring bij het gewagen van zoo ernstige en heilige dingen van zelf niet anders dan beelden en gezichten blijven heerschen, die in zich zelf waarachtig zijn, zoo blijft 't ook hier voor ons vaststaan, dat het bezigen van dit beeld een zeer stellige bevestiging is van het zoo op den voorgrond tredende stuk in onze belijdenis, dat over de wederopstanding der dooden handelt. Stond zulk een weeropstanding ons niet te wachten, zoo kon ze hier niet door God zelf in dit visioen zijn opgenomen. Dat ze er nu niet slechts in is opgenomen, maar zoo breed en omslachtig er in geteekend werd, blijft daarom zeer terecht nog steeds in Christus Kerk gelden voor een stellige aanwijzing, dat er in de door God beschikte ure, voor ons zulk een opstanding te wachten is. Ook al wordt de opstanding der dooden hier slechts in oneigenlijken zin als beeldspraak voor Israels herstel gebezigd, het gebruik van dit beeld onderstelt dan toch de realiteit van wat er zich in uitdrukt. Ware er niet waarachtiglijk na den dood een opstanding, zoo zou dit beeld *van Godswege* hier niet gebezigd zijn.

DR. A. K.

„Alzoo beweende hem zijn vader".

> En alle zijne zonen en alle zijne dochteren maakten zich op, om hem te troosten; maar hij weigerde zich te laten troosten, en zeide: »Want ik zal, rouw bedrijvende, tot mijnen zoon in het graf nederdalen. Alzoo beweende hem zijn vader.
> Genesis 37 : 35.

De geest, die in 't gezin heerscht, spreekt zich 't sterkst uit, als er een lijk in huis is. Vooral zoo het 't lijk is van een geliefden doode.

Toen in de eerste jaren na Jezus hemelvaart, vooral in de dagen van vervolging, het geloof bezielende geestdrift wekte, wist men van geen rouw. De gestorvene was de gelukkige, die tot de zaligheid was ingegaan. Onder jubileerend gezang droeg men daarom 't lijk ter grafstede uit. En niet 't rouwkleed, maar bloementooi was hetgeen het uiterlijk der begrafenis kenmerkte.

Dit echter hield slechts kort aan. Al spoedig werd de levenstoon meer gedempt, en vandaar dat de doodsgedachte meer dan de reuke des levens allengs den toon begon aan te geven. Vandaar terugkeer van 't rouwkleed. Somberder toon. Een treuren in tranen.

Zoo is, eeuw na eeuw, al naar de geestesstemming was, de volksgewoonte bij 't sterven en begraven omgegaan.

Reeds van Jacob lezen we, dat hij op 't gerucht af, dat Jozef door 't wilde dier verscheurd zou zijn, zijn kleed scheurde, een zak omgordde, en vele dagen lang rouw bedreef, ja, eerst zelf zijn zoon beweende. Later werd 't in Israel zelfs gewoonte om rouwbeklagers te huren, opdat 't geween niet te spoedig zou wegsterven. Het lijk droeg men ook wel, gelijk nu nog in Palestina, op een ladder gebonden, op halven draf naar het graf uit, maar de rouw hield aan, en het somber zich kleeden en het treuren over het droef verlies bleef wat 't was.

In onze Westersche landen ging dit meer gematigd toe. In het Oosten mint men een sterker doen uitkomen van wat in de ziel aan vreugd of leed omgaat. Allengs slopen zelfs ook maaltijden in, die kwansuis de treurenden troosten moesten, maar toch al te vaak in luidruchtigheid verliepen. Toen volgde op het eind der vorige eeuw de overdreven aandoenlijkheid, die weer in tranen lucht zocht. En sinds sloeg 't nogmaals om. Alle aandoenlijkheid week nu. Vaak zelfs viel het rouwkleed weg. Vooral meed men rouwbezoeken. Er mag nu ter nauwernood over den dood gesproken worden. Eerst sierde men de lijkkist nog met bloemen. Nu daarentegen ook dit niet meer.

Het werd dan ook ten slotte niets dan ijdeltuiterij, om het sterven te doen vergeten. En zoo heet 't dan nu: Geen bezoek, geen bloemen, liefst geen rouwkleed. Haast geen notitie van het sterven meer. De indruk van verlies die de Dood veroorzaakt, moet natuurlijk merkbaar zijn. Een lief lid van ons gezin of van onze familie sterft. Dat is droef. Men voelt het verlies. Maar over dit gevoel moet getriomfeerd. Het is nu eenmaal zoo, dat 't sterven ons allen wacht. Betoon dan dat ge over uw gevoel weet te heerschen, en daarin spreekt nu de zedelijke kracht.

—

Zoo wordt het almeer juist het tegendeel van wat 't zijn moet. In den dood belichaamt zich de hoogste levensernst. En juist die levensernst wordt nu onderdrukt, en lijdt schade, zoo ge, wanneer 't sterven in uw gezin een teer leven komt afsnijden, 't oor toestopt voor wat dit sterven ook u zeggen komt.

Het ligt er nu eenmaal toe, dat we niet gestadig onder den pijnlijken indruk van den Dood kunnen blijven. Dat zou onze kracht breken. Ook zou 't geloof er onder kwijnen gaan. Wat ons gestadig bezielen moet, is niet de macht en het werk van den Dood, maar de hope des eeuwigen levens.

Juist daarom is er van Godswege in onzen levensloop voor gewaakt, dat te zijner tijd de indruk van het sterven opnieuw diep in 't hart kan ingaan. Niet zoozeer door lectuur, en ook niet door somber peinzen, maar door het doen Gods als Hij een onzer lieven van ons neemt, ons bij 't lijk weenen doet, en ons naar het graf doet uitgaan, om onzen doode naar zijne laatste rustplaats uit te dragen.

Door zulk een sterven toch komen we met den ernst van den dood en met de ontzaglijkheid van het sterven onverwacht in zeer nauwe aanraking. En dan is het eisch ook van 't geloof, dat we voor ettelijke dagen onze gewone levensbezigheden van ons schuiven, meest met wie van ons ging bezig zijn, het sterven weer indenken, en geheel de aangrijping en aandoening ondergaan, die elke aanraking met den Dood bij wie zijn gevoel niet verstompte, te weeg brengt.

Niet om te weenen als die geen hope hadden, maar om dan toch den vollen indruk van 't sterven weer over onze ziel te laten uitgaan, en het weer zelf te ervaren, hoe nog steeds ons leven hier op aarde, ja óók den lach om de lippen kan plooien, maar toch ook, als de Dood weer nadert, en ons zijn prooi afvergt, iets in de ziel doet omgaan, dat stilling zoekt in den traan.

—

Het verraadt dan ook inzinking van het geloof, zoo de belijders van den Christus zich zelfs op 't graf door de gewoonten van de kinderen der wereld laten beheerschen, gelijk het toch feitelijk al te veel geschiedt. Lees het maar onder de rouwbrieven, onder de rouwkaarten, hoe vaak ook in Christelijke familiën letterlijk de usantien van de ongeloovige wereld worden nagevolgd.

Nu gaat 't in de ongeloovige wereld op en neder. Achter ons ligt een tijd, waarin de lieden der wereld, in 't materieele verzonken, den dood en het sterven als wegcijferden. Er mocht niet meer van gesproken worden. Het moest alles ongemerkt toegaan. En hoe eer hoe beter moest vergeten, dat er een doode werd uitgedragen. Zelfs 't verbranden van 't lijk kwam in zwang.

Thans gaat 't weer in omgekeerde richting.

Over het zich verliezen in het stoffelijke is men nu weer heen. Het hunkert nu alles weer naar het ingebeeld ideale. Zoo komt nu weer de neiging op, om zich aan den schijn te vergapen.

Maar onder ons mag aan die op en neergaande neigingen niet worden toegegeven. In de Christelijke familiën moet 't sterven zijn heilige roeping blijven vervullen. Van 't graf moet een ontroerende sprake tot wie blijven uitgaan.

En daarom nu juist is het zoo onverbiddelijke eisch, dat we bij doodelijke krankheid, bij het sterven, en bij wat met het lijk gebeurt, onder den vollen indruk van wat God de Heere in dit alles doende is, ons voor een wijle van het gemeene leven afzonderen, uit onze gewone levenstaak ons terugtrekken, zelve meer zwijgen dan spreken, maar dan toch weenen over het spel der levensgangen, en in stille terugtrekking ons overgeven aan den indruk dien 't God belieft op ons te willen maken.

We staan dan bij 't lieve lijk, we voelen wat ons daarin ontnomen werd, we ontwaren weer al de ontzaglijkheid van wat 't sterven in ons leven aanricht, en we tasten de waarschuwing die er ook voor ons zelven in ligt uitgesproken.

't Gedenk te sterven' moet dan in onze zielsverborgenheid worden gehoord.

Geve men daarom aan dit wegdoezelen van de tranen in heiliger kringen toch niet toe. Of is 't niet God, die ons ook den traan gegeven heeft?

Dan vergete uw ziel voor een oogenblik de wereld om u heen. Het is uw God die in 't sterven van een uwer lieven ook u waarschuwen komt. En dan schrijnt en schreit immers achter dit sterven de zonde, waaruit de Dood opkwam.

Het sterven in uw huis vernedert u. Het maakt u klein. Het buigt u voor uw God neder. En als dan, uit die diepte, straks weer dankend uw geloof mag opwaken, en ge in uw Heiland het leven begrijpt, dan ja wordt het: „Dood waar is uw prikkel, Graf waar is uw overwinning!" als een juichende en jubelende zielsuiting.

Dr. A. K.

Amsterdam, 30 Juni 1916.

Onze Universiteitsdag, die weer met rassche schreden nadert, zal ditmaal te Rotterdam worden gehouden, en al zullen de Rotterdamsche vrienden nog wel onder den indruk zijn van den minder gunstigen afloop der Statenverkiezingen in hun stad, hun ontvangst zal er daarom niet minder gul en hartelijk om wezen.

Want al is Rotterdam geen Universiteitsstad, maar een echte handelstad, die haar eenige Hoogeschool aan Mercurius gewijd heeft, toch klopte in Rotterdam altoos een warm hart voor onze Universiteit. De herinnering aan vroegere samenkomsten te Rotterdam liet dan ook den aangenaamsten indruk achter. Schier nergens waren de vergaderingen zoo flink bezocht als hier. Het vuur van geestdrift behoefde er niet aangeblazen te worden, het laaide van zelf op. En waren onze Universiteitsdagen elders vaak propagandatochten, om de liefde der broeders voor onze school te winnen, in Rotterdam behoefde geen propaganda gemaakt te worden, men kon zich daar verkwikken aan wat spontane liefdesuiting bood. En ook ditmaal zal het, we twijfelen er niet aan, aan gulle gastvrijheid, aan hartelijkheid in den omgang, aan geestdrift en bezieling voor ons heilig beginsel in Rotterdam niet ontbreken.

Ook het programma voor beide dagen belooft veel.

Eerst komt weer de *wetenschappelijke samenkomst*, die Woensdag 5 Juli te 10 ure zal aanvangen en waar, onder het presidium van Prof. Dr. H. H. Kuyper, Dr. G. Ch. Aalders predikant te Ermelo en Prof. Mr. P. A. Diepenhorst hun referaten zullen verdedigen; het eerste referaat handelt over de Bronnenscheiding in den Pentateuch, het tweede over het Kapitalisme. Beide referaten, die reeds gepubliceerd zijn, behandelen belangrijke onderwerpen, getuigen van dege studie en maken een uitnemenden indruk. Aan stof tot discussie zal het dan ook zeker niet ontbreken. En bovenal verblijdt het ons, dat ditmaal naast een Hoogleeraar onze Hoogeschool weer een oud-student in het krijt zal treden. Het karakter en doel dezer samenkomsten komt daardoor beter tot zijn recht.

Des avonds te 8 ure zal in de Nieuwe Zuiderkerk de *bidstond* gehouden worden door Dr. K. Dijk, predikant te 's Gravenhage. De vrienden van buiten Rotterdam zullen wel gaarne van de gelegenheid gebruik maken om het nieuwe Kerkgebouw en prachtige orgel, waarvan ze reeds zoo veel goeds gehoord hebben, van naderbij te leeren kennen. Toch is en blijft natuurlijk hoofdzaak het gebed, waarin alle vrienden onzer School zich vereenigen zullen om haar belangen en die van de Vereeniging aan God op te dragen. Dat daarbij de jongste predikant van 's Gravenhage zal voorgaan, is ons recht aangenaam, want de uitnemende naam, dien Dr. Dijk heeft niet alleen als welsprekend redenaar, maar vooral als een der meest besliste en bezielde kampvechters van het Calvinisme, staat ons borg, dat een goed woord als inleiding tot het gebed ons zal geboden worden. Na afloop van de gebedsure zal er gelegenheid wezen elkander gezellig te ontmoeten in het gebouw van den »Deutschen Verein« in de Witte de Wittstraat. Laten we hopen, dat de naam van het gebouw onze pro-Ententevrienden geen schrik aan zal jagen, als zéílde de Universiteit onder Duitsche vlag. De vlag, die van den mast van ons scheepke wappert, toont nog altoos de onvervalschte, echt-Nederlandsche kleuren.

Donderdag 's morgens te 10 uur, zal de eigenlijke *jaarvergadering* der Vereeniging, die alleen voor haar leden en begunstigers toegankelijk is, worden gehouden in de Diergaarde. Prof. Dr. C. van Gelderen is uitgenoodigd deze vergadering te presideeren. Het jaarverslag, dat in druk rondgezonden werd, geeft in menig opzicht stof tot dank. Geen der Directeuren, Curatoren of Hoogleeraren werd door den dood ons ontnomen. Het aantal studenten slonk natuurlijk tengevolge van de mobilisatie, maar dit euvel zal wel, zoodra de oorlogstoestand voorbij is, ophouden. De staat der finantien is veel verbeterd. Contributien en collecten stegen; voor het afgeloopen jaar is het tekort bijna gedekt. Toch blijft de Vereeniging met de belangrijke tekorten van vorige jaren zitten en wordt er daarom een beroep gedaan op de vermogende vrienden om dit tekort te dekken. Bovendien moeten de inkomsten vermeerderen omdat de uitgaven toenemen en de Universiteit zich uitbreiden moet. Reden om in te slapen is er dus niet; veeleer tot verdubbelde activiteit. Een Hoogeschool, die nog niet eens over *f* 80.000 jaarlijks aan inkomen beschikken kan, leeft nog altoos beneden het minimum. Al deze vragen zullen in de jaarvergadering zeker ter sprake komen. Toch zal deze vergadering niet alleen aan benoemingen en de bespreking van het jaarverslag gewijd zijn, maar Prof. Dr. Bavinck zal er een referaat houden over *Theologie en Predikambt*. Waar Prof. Bavinck in de laatste jaarvergaderingen maar al te zelden zijn stem ons te hooren gaf, zullen de Rotterdammers wel dubbel het voorrecht op prijs stellen, dat dit genot hun wordt gegund.

En niet minder zal het hun verheugd hebben, dat Directeuren met de wijsheid, die hun altoos eigen is, aan Prof. Dr. W. Geesink hebben opgedragen in de openbare middagvergadering, die voor ieder openstaat, een pleitrede voor de Vrije Universiteit te houden. Wie Rotterdam kent, weet, hoe warm de liefde daar nog altoos is voor den man, die mede Rotterdam's kerk tot reformatie bracht en wiens persoon en arbeid nog altoos in dankbare herinnering is, al is het meer dan een kwart eeuw geleden, dat hij den kansel voor den katheder verwisselde. Prof. Geesink zal spreken over *oorsprong, karakter en beteekenis* der Vrije Universiteit. Moge zijn woord weer nieuwe bezieling voor onze Hoogeschool wekken.

Een broederlijke maaltijd zal na afloop in de Rotterdamsche Diergaarde worden gehouden; wie er aan deel wil nemen heeft zich aan te geven bij den heer C. Kerkhof Noordsingel 202, Rotterdam.

Oorlogswinst.

De *Nieuwe Rotterdammer* leidde uit hetgeen we over oorlogswinst schreven af, dat we het nemen van woekerwinst wel afkeurden, wanneer dit tegenover ons eigen volk geschiedde, maar niet wanneer dit geschiedde tegenover het buitenland.

Mogen we opmerken, dat dit allerminst onze bedoeling was. Wanneer we inzonderheid opkwamen tegen de woekerwinst behaald ten koste *van ons eigen volk*, door stelselmatig de prijzen der levensmiddelen op te drijven, dan geschiedde dit, omdat ons eigen volk ons het naast is, en het kwaad, waartegen we wilden waarschuwen, in dezen vorm het meest stuitend is. Maar daaruit mag niet worden afgeleid, dat we het nemen van zulk een woekerwinst tegenover andere volkeren wel geoorloofd zouden achten. Er staat voor ons het tegendeel vast. Dat met het oog op de vermeerderde risico hoogere prijzen van het buitenland gevraagd worden, is niet af te keuren; maar wanneer men van de ongelegenheid en den nood aan levensmiddelen, waaronder deze volkeren gebukt gaan, misbruik maakt, gelijk helaas maar al te veel geschied is, om vaak minderwaardige levensmiddelen tegen exorbitant hooge prijzen naar het buitenland te verkoopen, dat is dit naar onze overtuiging evengoed *zonde*. Onder de gruwelen, waaraan deze oorlog zoo rijk is, is niet een der minst stuitende de uithongeringspolitiek door Engeland op Duitschland toegepast, waarvan onschuldige vrouwen en kinderen de slachtoffers worden. De kindersterfte moet in Duitschland nu reeds onrustbarend zijn toegenomen. Die uithongeringspolitiek is niet alleen met het internationale recht in strijd, maar wordt ook door de zedelijke conscientie geoordeeld. En wie dan nog van den nood, door zulk een uithongeringspolitiek veroorzaakt, gebruik gaat maken om door woekerwinst zich zelf te verrijken, zondigt tegen den eisch der Christelijke barmhartigheid. En op zulk een winst kan de zegen Gods niet rusten.

Kerkelijke attestatie.

V.

Ten slotte nog een enkel woord over de zoogenaamde »schippersattestatie«.

Attestaties in eigenlijken zin zijn zij natuurlijk niet, want wie een attestatie aanvraagt, houdt daarmede op lidmaat van die Kerk te zijn en gaat naar een andere Kerk over, waar hij zich metterwoon vestigen zal. En dat nu is de bedoeling van een »schippersattestatie« niet, want zulk een schipper blijft lidmaat van de Kerk, waar hij zijn vast domicilie heeft, maar vraagt alleen van den Kerkeraad een getuigenis, dat hij lidmaat van de Kerk is en niet onder censuur staat, om wanneer hij weken en maanden lang met zijn schip op reis is, op de plaatsen, waar hij stil ligt, aan het Avondmaal te kunnen deelnemen of eventueel een kind, dat hem onderweg geboren wordt, te kunnen laten doopen. De Synode van Dordt 1893 Art. 189 noemde zulke schippers »zwervende leden« en bepaalde, dat hun met het oog op hun zwervend rondtrekken een bewijs van lidmaatschap zal gegeven worden.

Tegen deze regeling bestaat op zich zelf geen bezwaar, ook aan een gewoon lidmaat, die op reis gaat en elders het Avondmaal wenscht te gebruiken, kan de Kerkeraad zulk een getuigenis meegeven, opdat de Kerkeraad van de plaats, waar hij ten Avondmaal zal gaan, wete, dat hij lidmaat der Kerk is en niet onder censuur staat. De moeilijkheid schuilt alleen hierin, dat waar deze schippers een zwervend leven leiden, maanden lang op reis zijn en slechts nu en dan thuis komen, toezicht op hun leven door den Kerkeraad niet gemakkelijk is uit te oefenen. Voor elke reis een nieuw bewijs aan den Kerkeraad te vragen, zou de beste maatregel wezen, maar in de praktijk is dit lastig, vooral bij beurtschippers, die geregeld heen en weer varen. En tegen het afgeven van een *aldoor geldig* bewijs bestaat het groote bezwaar, dat wanneer zulk een schipper dan onder censuur wordt gezet en weigert dit bewijs terug te geven, hij elders tot het gebruik der Sacramenten zou kunnen worden toegelaten op grond van dit bewijs. Vandaar dat men algemeen de gewoonte volgt, om zulk een bewijs slechts voor één jaar af te geven en dit op het bewijs te vermelden. Na afloop van elk jaar moet de schipper dan opnieuw een bewijs aanvragen, en de Kerkeraad heeft dan te beslissen, of hij hem opnieuw zulk een bewijs zal afgeven. Een onzer predikanten was zoo vriendelijk ons zulk een »schippersattest« toe te zenden, gelijk dat bij zijn Kerk gebruikelijk is. Het is een kaart van niet te grooten omvang en op stevig karton gedrukt, die de schipper gemakkelijk bewaren kan. Er boven staat: *Bewijs van lidmaatschap* van de Gereformeerde Kerk te.... Daarna volgt de naam van den schipper met de verklaring, dat hij in de Gereformeerde Kerk, waar hij woont, toegang heeft tot het Heilig Avondmaal, met het verzoek aan de Gereformeerde Kerken om hem bij voorkomende gelegenheden tot het gebruik der heilige Sacramenten toe te laten. Namens den Kerkeraad wordt deze verklaring onderteekend door praeses en scriba, terwijl onderaan de kaart vermeld wordt, dat dit bewijs slechts voor één jaar geldig is en wel van 1 Jan. 19.. tot 31 Dec. 19.., waarom de bezitter de kaart in persoon of per post in de maand Januari aan den Kerkeraad moet terugzenden om een nieuwe kaart te ontvangen.

Natuurlijk is de moeilijkheid hiermede niet geheel opgelost, want vooreerst kan het gebeuren, dat zoo iemand in den loop van het jaar gecensureerd wordt en dan toch elders de sacramenten zou willen gebruiken; en ten tweede maakt het zwervend leven van zulk een schipper het moeilijk voor den Kerkeraad om te controleeren, of hij geregeld de bediening des Woords bijwoont, aan het Avondmaal deelneemt en zijn kinderen doopen laat.

Wat nu de eerste moeilijkheid betreft, zoo is deze niet geheel weg te nemen, want misbruik van zulk een bewijs kan er altoos gemaakt worden. Maar wanneer het bewijs slechts voor één jaar geldig is, kan dat misbruik toch nooit heel lang duren. Bovendien kan de Kerkeraad, wanneer hij zoo iemand onder censuur plaatst, het bewijs van lidmaatschap terug eischen en 't geval zal zich wel uiterst zelden voordoen, dat de schipper dan weigert, het bewijs terug te geven. Desnoods kan de Kerkeraad ook nog naar de plaatsen, waarheen de schipper gaat, schrijven om de Kerkeraden daar te waarschuwen.

En wat de tweede moeilijkheid betreft, zoo kan hieraan worden tegemoet gekomen, doordat de Kerkeraad die het bewijs afgeeft, daarop verzoekt aan de Kerkeraden van de plaatsen, waar hij vertoefd heeft, op den achterkant van dit bewijs te vermelden, of hij van de bediening der sacramenten gebruik heeft gemaakt, gelijk op de ons toegezonden kaart gevraagd wordt. Dit laatste is noodig, niet alleen om te controleeren, of zoo iemand regelmatig ten Avondmaal is geweest, maar ook of zijn *kinderen* gedoopt zijn geworden. Ook aanteekening te verzoeken, of hij regelmatig de bediening des Woords heeft bijgewoond, zou te veel gevergd wezen. Men kan niet vergen, dat een schipper elken Zondag tweemaal zijn kaart laat afteekenen wegens trouw kerkbezoek. Zulk eene controle wordt in de eigen gemeente ook niet gehouden. Maar bij bezoek van het Avondmaal of bij de doopsbediening aan de kinderen moet de schipper het bewijs toch aan den Kerkeraad laten zien, en dan gaat het in één moeite door, dat de Kerkeraad hiervan op dit bewijs aanteekening doet.

De kinderen des Verbonds.

XLI.

Hoe en wanneer God de Heere deze belofte vervult, dat Hij den Heiligen Geest, die de wedergeboorte werkt, aan onze kinderen schenken zal, is een vraag, waarover onze Gereformeerde Kerken zich steeds met groote voorzichtigheid hebben uitgelaten, omdat het hier eene *verborgenheid* geldt, waarin we niet wijzer moeten willen zijn dan God ons in Zijn Woord heeft geopenbaard. In het bekende gesprek met Nicodemus heeft Christus zelf gezegd, dat deze werking van den Heiligen Geest bij de wedergeboorte „gelijk is aan den wind, die blaast, waarheen *hij wil*; men hoort zijn geluid, maar men weet niet, *vanwaar hij komt*" (Joh. 3 : 8). Evenals we de aanwezigheid van den wind alleen kunnen opmaken uit zijn geluid, dat we hooren, zoo kunnen we ook de aanwezigheid van den Heiligen Geest in ons eigen hart en in het hart onzer kinderen alleen opmerken, wanneer we de werking van dien Geest bespeuren in dadelijk geloof, in bekeering, in heiligmaking, omdat dit alles ons *bewuste* zieleleven raakt. Maar vanwaar deze werking des Heiligen Geestes komt en wanneer ze in ons hart aanvangt, weten we niet, omdat de oorsprong van het nieuwe leven zich in het *onbewuste* zieleleven terugtrekt en daarom voor ons altoos eene mysterie is en blijven zal.

Reeds bij volwassenen is dit zoo. Menigeen, die toch waarlijk wedergeboren en een kind Gods is, weet volstrekt niet te zeggen, wanneer dit werk Gods in hem aanving, vooral niet wanneer hij evenals een Samuel en een Obadja van der jeugd af God heeft gediend. En ook waar dit niet het geval is, en men eerst op later leeftijd tot een zoogenaamde krachtdadige bekeering is gekomen gelijk een Augustinus, en daarom, evenals hij, zelfs de *plaats* en het *uur* van zijn bekeering kan aanwijzen, volgt daaruit volstrekt nog niet, dat het werk der genade eerst toen in het hart is aangevangen. Althans Augustinus zelf verhaalt ons in zijn Belijdenisschriften, dat hij reeds als kindeke met de moedermelk de liefde tot Christus had ingezogen; dat deze liefde ook als knaap reeds zoo sterk bij hem werkte, dat, toen hij eens ernstig ziek werd, hij begeerde gedoopt te worden; en dat zelfs later, toen hij van het Christelijk geloof al verder afdoolde en tot zoo droeven zedelijken val kwam, de naam van Jezus hem altoos dierbaar is gebleven, en zijn hart onrustig in hem was, totdat het eindelijk ruste vond bij God. En Augustinus is niet de eenige, wien het zoo is gegaan; ook Prins Willem van Oranje zegt in zijn Apologie tegen Koning Philips, dat het zaad van ware godsvrucht reeds vroeg als kind in zijn hart was gezaaid, maar dat het daarna door de doornen en distelen der wereld was overwoekerd en bijna verstikt geworden, totdat het God behaagde, in de ure zijner bekeering, dit zaad, dat schier verstorven scheen, weer levend te maken en vrucht te doen dragen. Ook Calvijn in zijn *Tweede verdediging van de vrome en rechtzinnige leer tegen Joachim Westphal*, wijst, juist in verband met den kinderdoop, er op, hoe het met dit zaad der genade Gods in ons hart, gaat als met het natuurlijke zaad, dat volstrekt niet altoos, wanneer het in den akker geworpen wordt, terstond wortel schiet en ontkiemt, maar maanden lang schijnbaar werkeloos in de aarde kan verscholen blijven, totdat eindelijk de lente komt, en dan dit zaad ontkiemen gaat en ons zijn aanwezigheid in den akker uit het opschieten van de aar blijkt. Wat men wel eens beweerd heeft, dat het Goddelijke zaad der wedergeboorte, zoodra het in ons hart gezaaid is, terstond in vrucht van waarachtige bekeering en geloof zich moet openbaren, omdat het nieuwe leven geen oogenblik verborgen kan blijven, is dan ook nooit de leer onzer Vaderen geweest en gaat zelfs van een geheel onjuiste opvatting van het werk des Heiligen Geestes uit. Immers indien de genade Gods niet belet, »dat Gods kinderen *na hunne bekeering*, gelijk onze Vaderen te Dordt beleden (Canones V, Art. 5, 6, 7) door het vleesch, de wereld en Satan kunnen weggerukt worden tot zware en zelfs gruwelijke zonden, zooals de droeve voorbeelden van David, Petrus en andere Bijbelheiligen ons leeren", en God de Heere toch »niettegenstaande dien zwaren val in hen bewaart het onverderfelijke zaad, waaruit zij wedergeboren zijn en den